

DOI: 10.55643/fcaptr.6.47.2022.3894

Олександр Дзюблюк

д.е.н., професор кафедри фінансових технологій і банківського бізнесу, Західноукраїнський національний університет, Тернопіль, Україна;
ORCID: [0000-0002-4967-823X](https://orcid.org/0000-0002-4967-823X)

Богдан Луців

д.е.н., професор кафедри фінансових технологій і банківського бізнесу, Західноукраїнський національний університет, Тернопіль, Україна;
ORCID: [0000-0002-3302-0505](https://orcid.org/0000-0002-3302-0505)

Ярослав Чайковський

к.е.н., доцент кафедри фінансових технологій і банківського бізнесу, Західноукраїнський національний університет, Тернопіль, Україна;
e-mail: slawik1966@gmail.com;
ORCID: [0000-0002-1287-8094](https://orcid.org/0000-0002-1287-8094)
(Corresponding author)

Received: 11/10/2022

Accepted: 21/10/2022

Published: 30/12/2022

© Copyright
2022 by the author(s)

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

СУЧАСНИЙ РОЗВИТОК РИНКУ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК У ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

АНОТАЦІЯ

У статті проаналізовано кількісні та якісні зміни на ринку платіжних інструментів, головне місце в якому належить платіжним карткам банків в умовах, коли цифровізація економіки визначає головні тренди розвитку не лише фінансового сектора, але й усіх аспектів життєдіяльності людини. Обґрунтовано фактори, що зумовлюють стратегічне значення ринку платіжних карток для стимулювання економіки та рівня життя суспільства.

Визначено сучасні тенденції розвитку фінансового ринку в Україні, які свідчать, що платіжні картки як ключовий інструмент віддаленого доступу до банківських рахунків є головним рушієм розвитку безготівкових платіжних операцій та просування інституційних засад грошового обігу в бік усе більшого зростання його безготівкової складової, що відображає запит суспільства на здешевлення, прискорення й поліпшення розрахунків. Глобальні процеси щодо побудови економічних відносин на основі цифрової трансформації роблять цей тренд незворотнім.

Проаналізовано динаміку основних кількісних параметрів функціонування ринку платіжних карток в Україні за останні п'ять років, що вказують на його активний якісний розвиток і наявність стійких тенденцій до зростання. Водночас, незважаючи на те, що з розвитком інформаційних технологій банками впроваджуються нові сервіси й форми обслуговування за допомогою платіжних карток, у статті відзначено і певні проблеми подальшого розвитку цього ринку, що пов'язано з усе ще існуючими конкурентними перевагами використання готівки, а також окремими інституційними труднощами функціонування банківського сектора.

Ключові слова: платіжні картки, цифрова економіка, банк, грошові відносини, безготівкові розрахунки, платіжна інфраструктура, банківський ринок, платіжна система, грошовий обіг, банківський сектор

JEL Класифікація: D14, E 41, E 44, G 20, O30

ВСТУП

Сучасний розвиток інформаційних технологій та їх усе інтенсивніше повсякденне використання в різноманітних аспектах життя суспільства призводить до інституційних змін у всіх сферах економічної діяльності людства, усе більше видів якої – від виробництва й торгівлі до медичного обслуговування, освіти та фінансових послуг – переходять у цифровий формат, що має зробити економічні процеси більш ефективними, якісними й зручними. У зв'язку з цим відзначається становлення та подальший розвиток інформаційного суспільства, економічна діяльність якого базується вже переважно на цифрових комп'ютерних технологіях, що загалом і формує власне поняття цифрової економіки. По суті, цифровізація економіки – це зміна технологічного укладу та виробничого процесу, що визначається переходом від постіндустріального ведення господарської діяльності до економічних відносин, заснованих на знаннях та інформації.

Такі зміни, природно, не могли оминати й ключової ланки економічного розвитку – грошової системи, яка є основою основ економічної взаємодії всіх суб'єктів ринку, пронизуючи всі без винятку сфери суспільного життя. Адже цифровізація економічної активності призвела й до суттєвого впливу на грошові відносини, визначаючи неухильну тенденцію подальшого зниження частки готівки в платіжному обороті й

поширення безготівкових розрахунків серед усе більшого числа економічних агентів, що обмовлено передусім безпрецедентним збільшенням масштабів і сфер охоплення ринку карткових послуг банків.

Саме платіжні картки як ключовий інструмент віддаленого доступу до банківських рахунків є нині головним рушієм розвитку платіжних операцій на шляху неухильного просування інституційних засад грошового обігу в бік безготівкового суспільства. А тому всебічне дослідження особливостей ринку платіжних карток має й теоретичне, і практичне значення для сучасного етапу розвитку економіки, оскільки реалізація таких завдань, як забезпечення безпечного функціонування розрахункових систем та вдосконалення механізмів монетарного регулювання, значною мірою залежать від ефективної організації грошового обігу, усе більшу роль у якому відіграють платіжні картки банків.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Наукові роботи, у яких проводиться дослідження актуальних проблем розвитку ринку платіжних інструментів, включаючи й платіжні картки банків, свідчать про достатню серйозну увагу, що приділяється провідними науковцями аналізу сучасних тенденцій щодо ролі платіжних карток в організації грошового обігу та їхнього впливу на перебіг економічних процесів.

Так, значна частина робіт присвячена дослідженню сучасної ролі платіжних карток в економіці. Зокрема, М. Занді та А. Сінгх здійснили комплексний аналіз макроекономічних переваг використання платіжних карток із точки зору поширення їх в окремих країнах та впливу на економічне зростання, причому результати їхнього дослідження демонструють, що перехід від фізичної готівки до платіжних карток забезпечує поштовх для розвитку всієї світової економіки і таким чином визначає необхідність проведення державної політики, яка заохочує та прискорює цей перехід [1]. Є. М. Ковалевська у своїй роботі визначає особливу роль безготівкових операцій за допомогою платіжних карток як одного із способів здійснення розрахунків у роздрібній платіжній системі, а також указує на недостатнє нормативне регулювання ринку банківських послуг із використанням платіжних карток [2]. В. Болт і С. Чакраворті аналізують структуру сучасного ринку платіжних послуг, визначаючи роль у ньому платіжних карток та обґрунтовуючи їхні переваги й недоліки на основі моделі ціноутворення для різних платіжних інструментів [3].

Досить широкий спектр робіт присвячено психологічним і мотиваційним проблемам, що супроводжують споживачів платіжних карток. Так, Е. Руннемарк, Дж. Хедман і Х. Сяо вивчають вплив способу оплати на витрати споживачів, установивши, що готовність здійснювати оплату вища, коли суб'єкти ринку більше платять дебетовими картками, ніж готівкою, а відтак це дозволяє обґрунтувати основний механізм того, як методи оплати впливають на поведінку споживачів, що має важливі наслідки й для покупців, і для продавців на ринку [4]. Д. Соман досліджує психологічні аспекти поведінки споживачів на ринку платіжних карток, визначаючи вплив попередніх платежів на майбутні витрати [5]. У цьому ж напрямі проводить свій аналіз Дж. Прасад, зосереджуючи увагу на мотивації споживачів при виборі дебетових карток і здійсненні витрат за ними [6]. Так само й Х. Стікс наголошує на ролі платіжних карток у стимулюванні споживачів на ринку до поступової відмови від готівки [7].

Ряд робіт присвячено дослідженню економічної привабливості платіжних карток для споживачів. Так, С. Шу, О. Шай і Дж. Ставінс аналізують ринок платіжних карток із точки зору вигоди та втрат для суб'єктів розрахункових операцій, побудувавши модель споживчого вибору карткового платежу, щоб обчислити вплив комісії продавця та карткових винагород на добробут споживача, а також запропонувавши шляхи зменшення відповідних комісій і винагород [8]. У цьому ж напрямі здійснював дослідження Дж. Райт, аналізуючи моделі цінової конкуренції на ринку платіжних карток [9]. Ф. Хаяші аналізує програми винагород за платіжними картками та їхній вплив на можливе зниження загального добробуту споживачів [10]. М. Дж. Бернтал, Д. Крокетт і Р. Л. Роуз акцентують увагу на підвищенні купівельної спроможності власників платіжних карток і, як результат, зростанні загального рівня життя [11].

Ряд авторів у своїх роботах значну увагу приділяє розвитку платіжної інфраструктури в процесі використання платіжних карток на ринку. Так, М. Ідзік та К. Собчак досліджують розвиток ринку безготівкових платежів на основі порівняльної оцінки використання платіжних карток у країнах Європейського Союзу, особливу увагу приділяючи розвитку платіжної інфраструктури й указуючи на тенденцію зменшення кількості банкоматів через упровадження карток із функцією безконтактної оплати, а також запровадження розрахунків смартфонами [12]. Так само й С. Гібман метою свого аналізу визначив розвиток інфраструктури платіжних систем, здійснюючи порівняльну оцінку техніко-інформаційних інструментів обігу платіжних карток і таких систем, як Apple Pay або додатків на основі блокчейну [13]. Л. Кантнерова вивчає особливості використання платіжних карток у роздрібній торгівлі, забезпечення торговельних підприємств відповідними платіжними терміналами та вплив, що має цей фактор на задоволення платіжними картками й сервісом, пов'язаним із ними [14].

Окремо слід відзначити роботи, у яких міститься критика певних аспектів використання платіжних карток. Зокрема, Дж. Лауер звертає увагу на такий важливий аспект, як утрата конфіденційності при здійсненні карткових платежів, розглядаючи розвиток платіжних карток у Сполучених Штатах та привертаючи увагу до їхнього фундаментального зв'язку з ідентифікацією, веденням записів та аналізом даних, наголошуючи, що історія платіжних карток – це не лише історія фінансових інновацій і комп'ютерів, але це також історія збирання великих обсягів даних і стеження за споживачами [15]. Р. М. Хант указує на небезпеку монополізації ринку платіжних карток шляхом змови між емітентами карток із метою встановлення невідгідних для клієнтів правил і оплати платіжних послуг з усіма негативними наслідками для ринкових механізмів конкуренції, що вимагає, на думку автора, посилення уваги антимонопольних органів [16]. В. М. Лім, В. К. Нг і Дж. Х. Чін відзначають небезпеку перевитрат за платіжними картами, особливо споживачів молодшого віку, що є наслідком встановлення привабливих винагород та низьких обмежень на витрати, які надають платіжні картки, а відтак є основними факторами, які спонукають споживачів витратити більше, ніж вони могли б собі дозволити [17].

Однак попри наявність цілого ряду таких ґрунтовних праць, потрібно відзначити, що досить значна кількість проблем щодо подальшого розвитку ринку платіжних карток в умовах цифровізації економіки та пов'язаних із цим інституційних змін грошового обігу залишаються недостатньо вивченими. Постійний розвиток новітніх цифрових технологій потребує відповідного вдосконалення системи безготівкових розрахунків, а тому залишається недостатньо дослідженим коло тих проблем, які перешкоджають активному впровадженню карткових платежів, особливо з урахуванням кризових явищ у фінансовому секторі та тенденцій до посилення макроекономічної нестабільності загалом.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ

Метою статті є аналіз кількісних і якісних змін на ринку платіжних інструментів, головне місце в якому належить платіжним карткам банків в умовах, коли цифровізація економіки визначає головні тренди розвитку не лише фінансового сектора, але й усіх аспектів життєдіяльності людини. У зв'язку з цим завданнями цього дослідження є з'ясування ролі й місця платіжних карток у структурі сучасного грошового обігу з урахуванням того, що стійка й ефективно функціонуюча національна система платежів і розрахунків, механізм безперебійної роботи якої забезпечується картковими операціями банків, є необхідною умовою розвитку сучасної економіки.

МЕТОДИ

У дослідженні використано загальнонаукові й емпіричні прийоми та інструменти економічної науки, методи аналізу й синтезу, порівняння, зведення та групування. Для дослідження розвитку й сучасного стану використання платіжних карток як ефективного засобу безготівкових розрахунків в Україні використані статистичні методи, а також методи аналізу та спостереження. Метод узагальнення результатів використано для формулювання висновків щодо тенденцій і розвитку ринку платіжних карток в умовах цифровізації економіки.

РЕЗУЛЬТАТИ

У сучасних умовах цифровізація стає основною глобальною тенденцією розвитку економіки, докорінно змінюючи її структуру й трансформуючи в якісно новий стан, за якого цифрові технології домінують у всіх сферах економічного життя суспільства. Це пов'язано з тим, що трансформація економічних відносин на цифрових засадах визначає для господарської діяльності людства цілий ряд таких істотних переваг, як: оптимізація витрат завдяки економії на просуванні товарів і послуг; прискорення всіх бізнес-процесів шляхом зниження витрат часу на комунікацію; скорочення періоду реакції на ринкові зміни; автоматична обробка даних та їх аналіз; зниження операційних витрат та вартості платежів; постійне створення інноваційних продуктів; максимальне пристосування наданих послуг до потреб та запитів споживачів.

Саме тому на сьогодні розвиток національного господарства все більшою мірою базується на технологіях і знаннях, роблячи їх головною продуктивною силою, коли ключовим фактором виробництва стають дані в цифровій формі та новітні технологічні досягнення у сфері комунікацій. А це означає, що цифровізація економіки насамперед спрямована на забезпечення необхідних можливостей щодо отримання доступу до послуг та інформації, які надаються на основі новітніх комунікаційних технологій. При цьому найбільшою мірою ці тенденції виявляються саме на ринку

фінансових послуг, що означає появу передових технологічних засад організації руху грошових потоків та відповідних банківських інструментів, які цей рух забезпечують.

Річ у тім, що організація платіжного обороту як ключова функція банківської системи вже не може розглядатися окремо від появи за останні десятиліття новітніх цифрових продуктів і технологій, пов'язаних із електронними транзакціями, банківськими картками, сучасними інструментами руху грошових коштів та віртуалізацією взаємодії банків із клієнтами загалом, що по суті кардинально змінює всю банківську діяльність, надаючи їй такого динамізму, який відповідає запитам уже нового, цифрового економічного укладу, особливо у сфері платіжних технологій. Адже поширення інтернет-банкінгу, віртуальних гаранцій, технологій безконтактних платежів та інших новацій у банківському бізнесі є по суті адекватною відповіддю цифрової економіки на вимоги часу щодо скорочення витрат обігу, пов'язаних із рухом грошових коштів між суб'єктами ринку, включаючи їхні потреби щодо підвищення зручності, швидкості й безпеки здійснення платіжних операцій.

Ключовою ланкою в цьому процесі виступає ринок платіжних карток, що власне й забезпечує зазначені потреби на практиці, виступаючи свого роду містком для незворотного переміщення не лише механізму банківських послуг, але й усього фінансового сектора вже в нову, цифрову епоху. При цьому саме платіжні картки можна впевнено вважати першоосновою і свого роду предтечею переходу економічних відносин суспільства до нових інформаційно-комунікаційних технологій, а грошових транзакцій – до взаємодії фінансових інститутів на базі обміну даними в цифровому вигляді. Адже поява й розвиток платіжних карток припадають на той період економічної історії людства, коли про цифровізацію можна було вести мову лише з гіпотетичної точки зору.

Справді, історія платіжних карток фактично почалася ще 1888 року, коли американський публіцист Едуард Беллами у своїй книзі «Дивлячись назад» («Looking Backward») висунув ідею картки, за допомогою якої можна здійснювати оплату в магазинах [18]. Але на практиці застосування цієї теорії відбулося лише через кілька десятиліть. Так, 1891 року American Express (тоді це була кур'єрська служба з перевезення грошей між компаніями та банками) випускає перший дорожній чек, що фактично являє собою паперову картку, а 1914 року компанією Western Union була випущена картка, на якій було вперше зафіксовано й визначено суму кредиту від банку. У той час підприємства роздрібної торгівлі, готелі та нафтові компанії використовували картонні картки для підтвердження кредитоспроможності власника поза його банком. 1928 року з'явилися перші металеві картки, на яких фіксувалися ім'я та адреса клієнта, а сам метал уже дозволяв проводити автоматизовану обробку даних на примітивному рівні. Перші пластикові банківські картки з тисненням почали випускати в 1950-ті роки в США і використовувати замість чекових книжок. Завдяки тисненню, процес обслуговування карток став частково автоматизованим, оскільки з карток можна було робити відбитки й переносити інформацію про власника на заздалегідь віддруковані чеки (сліпи). 1960 року створили першу пластикову картку з магнітною смугою, яка містила всю інформацію про реквізити рахунку, відкритого в банку, а з 1975 року в платіжних картках уже була закладена електронна пам'ять, надаючи їм усіх ознак електронного гаранця.

В останні десятиліття активний розвиток мережі інтернет, усе більша цифровізація економічних відносин, віртуалізація інституційних засад функціонування фінансового сектора, включаючи взаємодію банківських установ із клієнтами, висувають платіжні картки на перший план у процесі впровадження інноваційних технологій у механізм переміщення грошових коштів і здійснення розрахунків. З'являються навіть так звані цифрові банки, або необанки, що є повністю безфілійними та в основному залучають і обслуговують клієнтів через цифрові точки доступу, такі, як мобільні програми [19]. У цих умовах саме платіжні картки стають ключовим інструментом реалізації комплексного завдання щодо зниження частки готівкових розрахунків у загальній структурі грошового обігу як важливого засобу зниження загальних витрат обігу й підвищення ефективності економічного розвитку загалом.

Утім, в Україні попри добре розвинуту мережу банківських установ, передові технології системи електронних платежів, розвинутий мобільний банкінг, доступність карткових послуг та наявність терміналів для безконтактної оплати, що загалом забезпечують домогосподарствам і бізнесу максимально широкі можливості доступу до безготівкових розрахунків, готівка все ще залишається важливим засобом проведення роздрібних економічних операцій і головним конкурентом платіжних карток на ринку платежів, а частка грошей поза банками порівняно з аналогічним показником у розвинутих країнах є досить високою, у зв'язку з чим грошовий агрегат М0 перебуває на рівні близько 30 % (Рис. 1).

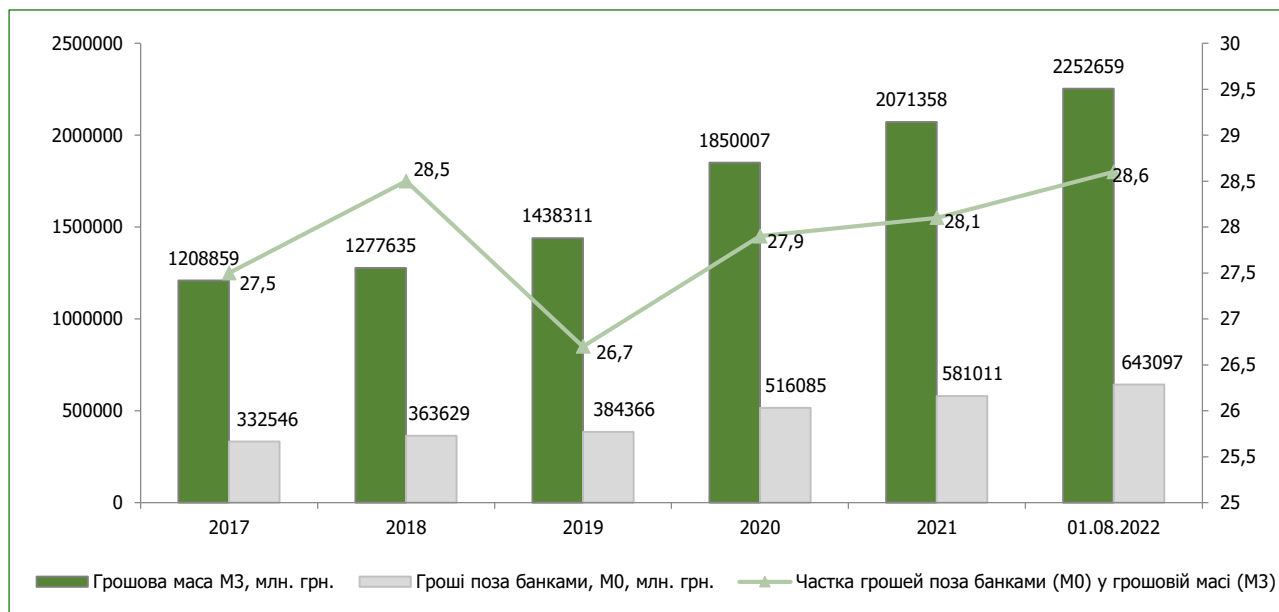

Рис. 1. Грошова маса (М3), грошовий агрегат М0 та його частка в грошовій масі України у 2017-2022 рр. (Джерело: [20])

Очевидно, що головними причинами цієї тенденції є, з одного боку, відтік коштів із банківського сектора в період фінансово-економічних криз, ажіотажу й банківської паніки, а також посилення сумнівів у клієнтів банків щодо їхньої спроможності виконувати свої зобов'язання, а з іншого – індивідуальні переваги споживачів на ринку (особливо старших поколінь), за яких навіть високотехнологічний розвиток платіжних сервісів, наявність дистанційного банківського обслуговування та очевидна зручність електронних форм розрахунків не здатні викоринити звичку використовувати готівку як більш надійний страховий резерв ліквідності.

Разом із тим, подальші процеси щодо скорочення готівкових платежів і розвитку безготівкових є неминучими та відображають загальний запит суспільства на здешевлення, прискорення й поліпшення розрахунків саме без участі готівки, адже безготівковий рух коштів має безсумнівні переваги для всіх без винятку суб'єктів грошового обігу:

- домашні господарства виходять із міркувань зручності й безпеки, що обумовлено можливостями прискорення платежів і оперування значними сумами коштів без ризику їх втрати в результаті пограбувань чи шахрайства;
- підприємства визначають для себе переваги в прискоренні обороту грошових коштів і, як наслідок, зниження витрат обігу, що позитивно відображається на зростанні прибутку, скороченні витрат і підвищенні конкурентоспроможності;
- держава отримує кращі можливості боротьби з тіньовим сектором економіки, спрощення адміністрування податків та збільшення податкових надходжень до бюджету, зокрема надходжень ПДВ, а також зниження витрат, пов'язаних із адмініструванням платежів у бюджетній та комунальній сфері;
- банки як професійні учасники фінансового ринку й організатори грошового обігу користуються такими перевагами, як скорочення обігових витрат, пов'язаних із обробкою документації та утриманням дорогої інфраструктури з обслуговування емісії, руху, зберігання, інкасації та перерахунку готівкових грошових знаків, а також мають можливість збільшити ресурсну базу для подальшого розширення кредитних операцій.

Це означає, що саме активне використання банківських платіжних карток визначається їхньою високою затребуваністю в процесі якісних змін в організації грошового обігу в напрямі дедалі більшого витіснення готівкових розрахунків безготівковими. Як зазначається в доповіді американського Бюро фінансового захисту споживачів, сучасні тенденції свідчать про те, що все більше власників платіжних карток, ніж будь-коли, оплачують свої рахунки картою онлайн або через мобільний додаток при одночасному постійному скороченні використання паперових платежів [21].

Важливість цієї тенденції визначається тим, що розвиток ринку платіжних карток має величезне стратегічне значення для стимулювання економічного зростання та підвищення рівня життя населення, оскільки має безпосередній вплив на: економіку загалом та на окремі її елементи; прискорення обороту коштів; скорочення витрат підприємств і банків з обслуговування готівки; зниження операційних витрат підприємств; підвищення ефективності банківського обслуговування та рівня безпеки платіжних операцій; залучення інвестицій з боку домашніх господарств у

економіку у формі зарахування вільно наявних коштів на банківські рахунки. У зв'язку з цим тенденції до посилення значимості ринку платіжних карток можна спостерігати в більшості країн, включаючи й Україну, а самі платіжні картки як засіб проведення безготівкових розрахунків набувають дедалі більшої популярності.

Глобальна криза охорони здоров'я, спровокована пандемією COVID-19, а також запроваджені в ряді країн адміністративні обмежувальні заходи та економічна рецесія, що за цим настала, посилили тенденцію до активізації використання платіжних карток у світі. Так, за даними аналітиків Moody's, 2020 року 48,5 % усіх споживчих витрат у світі було здійснено за допомогою платіжних карток (хоча ця цифра значно відрізняється в розрізі країн – від 91 % у Південній Кореї до приблизно 1 % у Гані та М'янмі). Це на 12 % більше, ніж за попередній рік, причому в період із 2015 по 2019 рік обсяги платежів за споживчими витратами за допомогою платіжних карток зростали стабільними середньорічними темпами на 16 % за рік [1]. Як свідчать дані звіту аналітичної компанії McKinsey, глобальні доходи від безготівкових платежів швидко повернуться до своєї довгострокової траєкторії зростання на 6-7 %, компенсуючи падіння 2020 року у 2021 році та досягнувши приблизно 2,5 трильйона доларів США до 2025 року [22].

В Україні кількість та обсяги безготівкових платежів із використанням платіжних карток також продовжують упевнено зростати, що визначається з-поміж іншого подальшими зусиллями Національного банку щодо цифрової трансформації фінансової системи. Зокрема, за останній період регулятором було вжито заходів щодо спрощення порядку емісії платіжних карток і здійснення операцій із їх використанням: розширено можливості застосування бізнесом корпоративних платіжних карток; спрощено процедуру отримання платіжної картки довіреною особою фізичної особи – власника рахунку; розширено можливості здійснення операцій із платіжними картками з використанням хмарних сервісів, що надаються з використанням обладнання, розміщеного на території розвинутих країн [23]. У результаті можна спостерігати достатньо стійку тенденцію щодо збільшення обсягу платіжних карток, емітованих українськими банками впродовж останнього часу (Табл. 1).

Таблиця 1. Динаміка кількості платіжних карток, емітованих українськими банками, за видами носіїв інформації, млн шт. (Джерело: [20])

Показники	2017	2018	2019	2020	2021
Загальна кількість емітованих платіжних карток в обігу	59,9	59,4	68,9	73,4	89,1
Активні платіжні картки	34,9	36,9	42,2	40,4	46,3
Безконтактні платіжні картки	2,7	4,0	8,6	13,2	20,0
Токенізовані платіжні картки	-	-	2,5	3,9	6,7

Як видно із наведених у Таблиці 1 даних, загальна кількість платіжних карток, емітованих комерційними банками України за останні п'ять років, зростає майже на 50 %: із 60 до 90 млн шт. І лише за останній рік темпи зростання становили 21,3 % порівняно з попереднім періодом. При цьому більше половини випущених платіжних карток (52 %) становили активні платіжні інструменти, що використовуються економічними агентами для здійснення видаткових операцій. Поступове набуття популярності безконтактними й токенизованими платіжними картами, що містять більш досконалі технології захисту інформації, є ознакою подальшої цифровізації платіжних механізмів та охоплення ними все більшого кола економічних агентів у процесі здійснення розрахункових операцій. Хоча як негативний момент потрібно відзначити, що ще більше двох третин готівки, яка перебуває в обігу, знято в банкоматах власниками платіжних карток замість використання її в безготівкових транзакціях. До того ж порівняно з іншими країнами в Україні залишається досить низький рівень охоплення суспільства безготівковими технологіями в розрахунку на душу населення. Тому надзвичайно важливо, щоб вітчизняні банки все ж робили ставку переважно не на кількісне поширення платіжних карток в обігу, а на вдосконалення якісної складової їх використання для збільшення числа операцій з уже емітованими картками.

Та попри ці недоліки, усе ж процеси подальшої цифровізації економіки неухильно позначаються й на стані платіжного обороту. Загалом частка безготівкових розрахунків із використанням платіжних карток в Україні збільшилася до майже 61 % на кінець 2021 року з 56 % на початку року. Кількість операцій із використанням платіжних карток, емітованих комерційними банками України, досягла 7817,1 млн шт., а їхня сума – 5091,7 млрд грн, що майже на третину (на 30,3 % та 28,7 % відповідно) більше, ніж у 2020 році (Табл. 2).

Таблиця 2. Динаміка кількості й обсягу операцій, здійснених із використанням платіжних карток в Україні. (Джерело: [20].)

	Загальна кількість, млн шт.	Безготівкові операції		Отримання готівки		Загальна сума, млрд грн	Безготівкові операції		Отримання готівки	
		млн шт.	%	млн шт.	%		млрд грн	%	млрд грн	%
2017	3091	2311	74,8	780	25,2	2125	835	39,3	1290	60,7
2018	3915	3073	78,5	842	21,5	2876	1297	45,1	1579	54,9
2019	5057	4167	82,4	890	17,6	3576	1798	50,3	1778	49,7
2020	5997	5211	86,9	786	13,1	3958	2209	55,8	1749	44,2
2021	7817,1	7039,9	90,1	777,2	9,9	5091,7	3099,1	60,9	1992,6	39,1

Як випливає з наведених у Таблиці 2 даних, кількість операцій із використанням платіжних карток, емітованих банками України, досягла 7 817,1 млн шт., а їхня сума – 5 091,7 млрд грн. Це майже на третину (на 30,3 % та 28,7 % відповідно) більше, ніж 2020 року. При цьому кількість безготівкових операцій із використанням платіжних карток 2021 року порівняно з попереднім періодом зросла на 35,1 % – до 7039,9 млн шт., що становить 90,1 % від загальної кількості карткових транзакцій, а загальна сума, на яку були проведені безготівкові операції з картками, збільшилась на 40,3 %, тобто до 3 099,1 млрд грн (60,9 % від загальної суми операцій із картками). Водночас кількість операцій щодо отримання готівки з використанням платіжних карток 2021 року порівняно з попереднім роком зменшилась на 1,1 %. Ці тенденції свідчать про дедалі більшу готовність суб'єктів ринку в Україні використовувати платіжні картки саме як засіб оплати товарів і послуг у процесі здійснення безготівкових розрахунків, а не як інструмент отримання готівкових коштів у касі банку чи банкоматі. На відміну від банківських депозитів, платіжні картки демонструють кращу ліквідність, а отже, і надійність для зберігання коштів, а тому користуються вищим рівнем довіри населення. Крім того, спостерігається стабільний позитивний тренд зростання частки безготівкових операцій ще й з тієї причини, що нові покоління клієнтів, більш обізнані в цифрових технологіях, створюють відповідний попит на сучасні банківські платіжні послуги.

Підтвердженням стійкості цієї тенденції слугують також дані щодо цілей безготівкових операцій із застосуванням платіжних карток. Більш ніж половина загальної кількості таких операцій (52,4 %) здійснювалася в торговельних мережах, а їхня частка в загальній сумі карткових платежів становила 28,4 % від усіх безготівкових платежів. При цьому як негативний момент слід відзначити, що запровадження безготівкових розрахунків в інших сферах діяльності (робота закладів роздрібною торгівлі, громадського харчування, надання побутових, готельних, туристичних, транспортних, платних медичних та освітніх послуг, послуг відпочинку та розваг тощо), а також у сільській місцевості залишається на низькому рівні.

На другому місці за популярністю серед цілей використання платіжних карток перебуває оплата товарів і послуг у мережі Інтернет (26 % за кількістю й 23 % за сумою на майже 721,3 млрд грн), що вочевидь є наслідком зростання масштабів електронної торгівлі у зв'язку із запровадженням карантинних обмежень під час пандемічної кризи, але водночас свідчить і про все більші переваги інтернет-торгівлі у зв'язку із ширшим асортиментом продукції та нижчими цінами, аніж у традиційних торговельних закладах. До того ж наявні тренди щодо збільшення в торгових підприємств кількості платіжних терміналів, поширення інтернет-банкінгу та поява можливостей оплати комунальних і інших регулярних платежів населення за допомогою платіжних карток забезпечили підтримку стійкого розвитку ринку платіжних карток. Водночас це слугує зайвим підтвердженням усе більшої довіри економічних агентів до платіжних карток як надійних інструментів здійснення розрахунків (Рис. 2, 3).

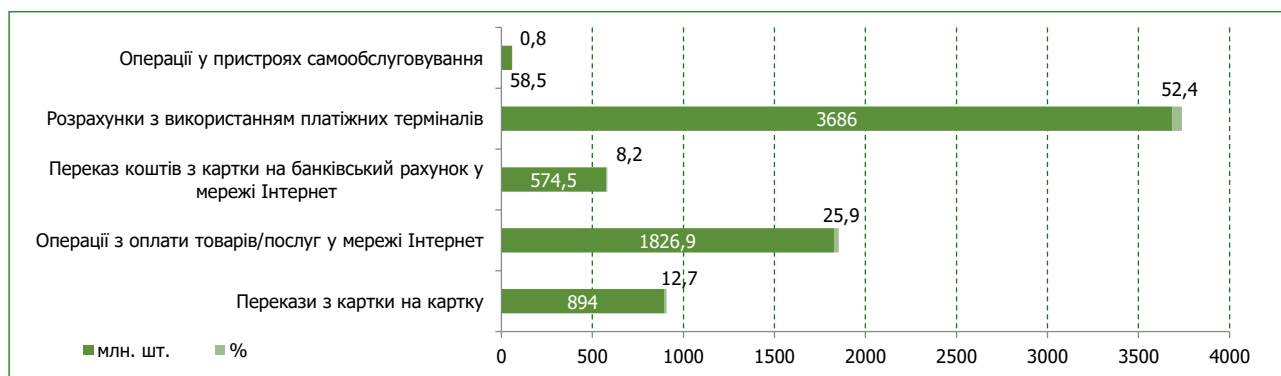

Рис. 2. Розподіл безготівкових розрахунків із використанням платіжних карток за 2021 рік, кількість операцій, млн шт., %. (Джерело: [23])

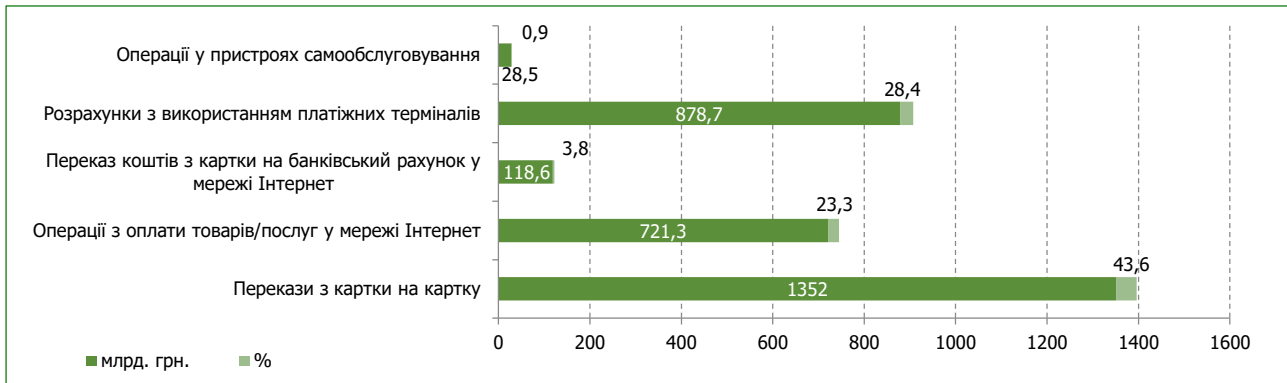

Рис. 3. Розподіл безготівкових розрахунків із використанням платіжних карток за 2021 рік, сума операцій, млрд грн, %. (Джерело: [23])

Водночас потрібно відзначити досить невеликі суми середніх платежів, здійснюваних із використанням платіжних карток. Зокрема за даними НБУ, середня сума однієї операції в торговельній мережі з використанням платіжних терміналів за підсумками 2021 року становила 238 грн, а однієї операції переказу з картки на картку – 1512 грн. Середня сума однієї операції з оплати товарів та послуг у мережі Інтернет становила 395 грн, а з використанням пристроїв самообслуговування – 488 грн. Очевидно, що подальше нарощування темпів інфляційних процесів та ймовірне підвищення вслід за цим рівня номінальних доходів буде визначати тенденцію до збільшення середнього обсягу різних видів безготівкових операцій із застосуванням платіжних карток.

Порівняно низький рівень середніх сум платежів за картковими операціями можна також пояснити недостатньо широким асортиментом банківських сервісів, що визначають ті чи інші можливості використання платіжних карток на практиці. Вочевидь, тут доречно було б наголосити на необхідності розширення лінійки продуктового ряду послуг для клієнтів банку за рахунок реалізації інноваційних карткових інструментів. Зокрема, йдеться про можливості більш широкого застосування таких банківських продуктів, як: платіжні картки з можливістю безконтактних платежів за технологією NFC (із використанням мобільних пристроїв); «комбікарти» (одна картка на декілька рахунків); передплачені картки міжнародних платіжних систем; багатофункціональні банківські чипові картки з транспортними, соціальними, паливними та лоялті-додатками, у тому числі випущені банком у рамках кобрендингових проєктів (спільні проєкти банків-емітентів із постачальниками товарів або послуг), адже спільні програми банку й торгових мереж – це дієвий механізм збільшення обігу за картками, а отже, і отримання додаткових прибутків. По суті розширення спектру платіжних послуг за рахунок інноваційних інструментів може сприяти збільшенню клієнтської бази банків і зростанню лояльності вже існуючої клієнтури, що є ключовою стратегічною перевагою на ринку платіжних карток.

Утім, якщо проаналізувати структуру ринку платіжних карток в Україні з позицій самих банків, то необхідно також указати на його досить високий ступінь монополізованості. Так, лідером за емісією карток є АТ КБ «ПриватБанк», на частку якого припадає майже половина всіх випущених платіжних карток у країні – 45,1 %. На другому місці перебуває АТ «Ощадбанк» із результатом 16,6 % і третє місце за кількістю випущених карток посідає АТ «Універсал Банк», який із результатом 10,6 % витіснив АТ «Райффайзен Банк» із трійки банків-лідерів емітованих платіжних карток (Рис. 4).

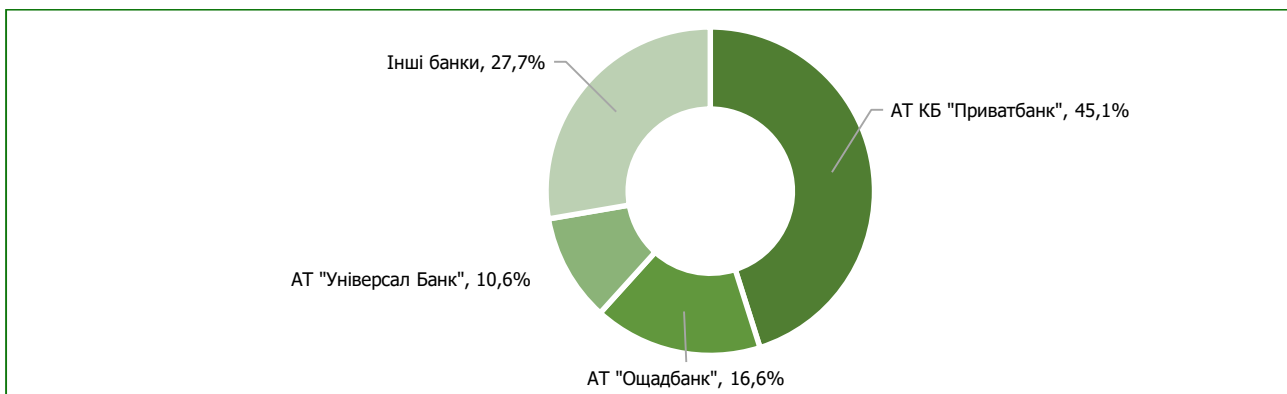

Рис. 4. Структура кількості емітованих платіжних карток у розрізі банківських установ на 01.01.2022, %. (Джерело: [20])

Цілком зрозуміло, що такий розподіл ринку між небагатьма емітентами платіжних карток не сприяє формуванню оптимальної тарифної політики за картковими операціями по відношенню до клієнтів комерційних банків. Однак такий стан ринку платіжних карток є лише відображенням загального рівня достатньо високої монополізованості українського ринку банківських послуг загалом, де переважна частина банківських активів зосереджена в кількох банківських установах.

Така ситуація на банківському ринку деякою мірою позначається й на інфраструктурі ринку платіжних карток, коли банки, котрі мають по суті монополізоване становище в їх випуску, зацікавлені в поступовому скороченні банкоматів, що має на меті й зниження власних витрат банківських установ, і створення умов для стимулювання користувачів карткових послуг до подальшої відмови від готівки й переходу до максимального використання безготівкових розрахунків. Саме таку тенденцію й характеризує зміна кількісного та якісного складу платіжної інфраструктури в Україні за останні п'ять років (Рис. 5).

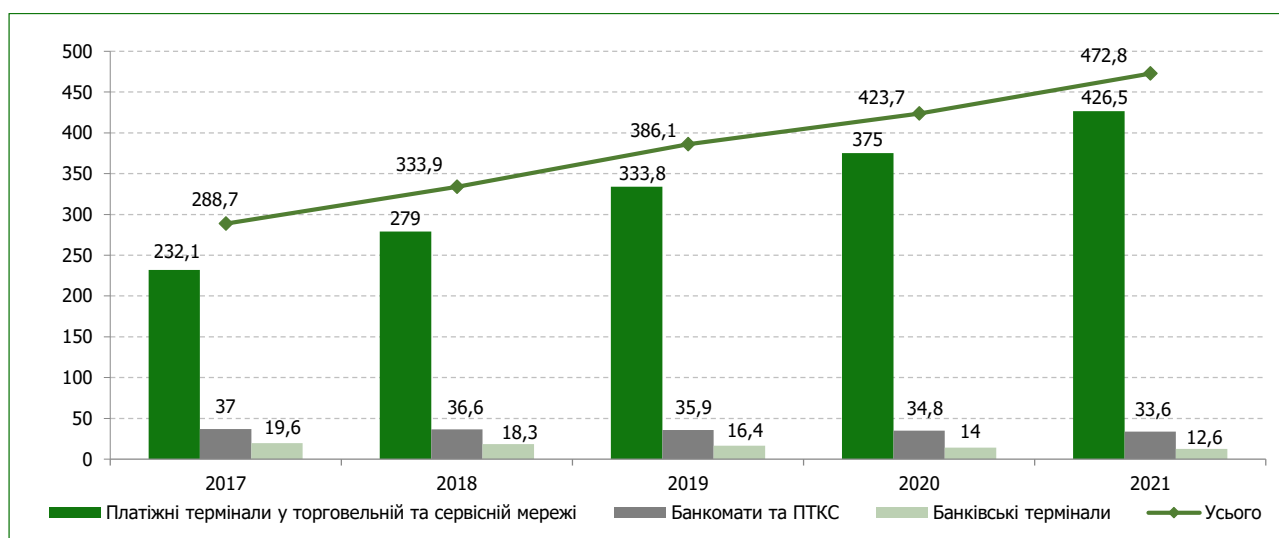

Рис. 5. Розвиток платіжної інфраструктури в Україні, тис. од. (Джерело: [23])

Як видно із наведених на Рис. 5 даних, у той час коли загальна кількість одиниць платіжної інфраструктури за аналізований період неухильно зростала, збільшившись майже вдвічі – з 232,1 тис. шт. до 426,5 тис. шт., окремі її складові зазнавали зворотної тенденції. Зокрема, спостерігається зниження кількості банкоматів та програмно-технічних комплексів самообслуговування (ПТКС) із 37 до 33,6 тис. од., а банківських терміналів – із 19,6 до 12,6 тис. од. Водночас, кількість платіжних терміналів у торговельній та сервісній мережах тільки за останній рік зросла на 13,7 % – до 426,5 тис. шт., із яких 393,6 тис. шт. (92,3 %) – це безконтактні термінали [23].

За інформацією Національного банку України, кількість суб'єктів господарювання, які приймають платіжні картки, 2021 року зросла на 13,7 % порівняно з 2020 роком і становила 371,6 тис. од. Зростає також і кількість платіжних терміналів у розрахунку на 1 млн постійного населення України, що на 1 січня 2022 р. становить 10,7 тис. шт. порівняно зі станом на 1 січня 2021 р., коли цей показник складав 9,4 тис. шт. на 1 млн населення, хоча потрібно відзначити, що, попри позитивну динаміку, такий рівень забезпечення населення рос-терміналами все ще майже вдвічі менший, ніж у середньому по ЄС.

Крім того, аналіз регіонального розподілу платіжної інфраструктури на території України в частині кількості терміналів свідчить про її досить неоднорідний розвиток. Так, найбільша кількість платіжних терміналів у розрахунку на 1 млн населення була зосереджена в м. Києві (26,3 тис. терміналів), а також у Київській (16,4 тис. терміналів) та Дніпропетровській (12,9 тис. терміналів) областях, а найменша – у Донецькій (4,3 тис. терміналів) і Луганській (2,6 тис. терміналів) областях, що визначається об'єктивними причинами часткової окупації цих регіонів. Це означає, що наявний розвиток платіжної інфраструктури все ще недостатньою мірою забезпечує належний рівень використання платіжних карток та зменшення готівкових розрахунків.

Тому очевидно, що важливим заходом сприяння розвитку електронних платежів в Україні є зобов'язальна норма, котра вимагає від суб'єктів господарювання встановлювати рос-термінали, забезпечуючи тим самим можливість здійснення розрахунків за продані товари й надані послуги з використанням електронних платіжних засобів не

менше ніж трьох платіжних систем, однією з яких є багатомітентна платіжна система, платіжною організацією якої є резидент України.

У цьому ж таки контексті розвитку платіжної інфраструктури можна було б запропонувати створення банківськими установами об'єднаної мережі банкоматів, що дозволило б розширити інфраструктуру обслуговування власників платіжних карток у сенсі обслуговування більшої клієнтської бази та більшого територіального охоплення потреб клієнтів. Для банків така кооперація, окрім збільшення доходів від зростання клієнтської бази, вигідна ще й скороченням операційних витрат на технічні засоби обслуговування та здійснення інвестицій у відповідне обладнання, включаючи банкомати й термінали самообслуговування.

Однак попри те, що безготівкові платежі поступово стають усе більш поширеною звичкою для все ширших верств населення, а готовність до відмови від готівкових оплат зростає, для того, щоб використовувати такий потенціал у напрямі подальшого розвитку цифрової економіки, украй важливо й надалі розвивати в Україні платіжну інфраструктуру, яка щодо кількості pos-терміналів все ще в рази поступається європейським показникам. Тому важливо об'єднати зусилля гравців ринку, щоб забезпечити можливість безготівкових оплат усюди, де це необхідно, оскільки все більше число споживачів хотіло б бачити ширші можливості для безготівкових розрахунків у роздрібних точках продажу – на ринках, у кіосках і невеликих магазинах, у громадському транспорті, а також у перукарнях і косметичних салонах, у таксі, при придбанні квитків, при оплаті доставки та послуг кур'єра, виплатах чайових.

Це тим більш важливо з огляду на тенденції подальшої цифровізації економічних відносин, коли смартфони та інші пристрої з NFC завдяки своїй зручності та безпеці продовжуватимуть витіснити пластикові картки в сегменті безконтактної оплати. Крім того, із точки зору новітніх платіжних технологій значний інтерес для споживачів на ринку будуть являти цифрові сервіси й «розумні» пристрої з інтегрованими в них програмами здійснення оплати, наприклад, платежі за допомогою сканування QR-коду смартфоном. Інакше кажучи, фізичні платіжні картки з пластику будуть із плином часу поступово замінюватися віртуальними, що іще більше загострює проблему адекватної розбудови необхідної платіжної інфраструктури.

Такі тенденції відображають розвиток ринку платіжних карток, що супроводжується постійним процесом упровадження інновацій, котрі й надалі залишатимуться вирішальним чинником успішності банків як головних організаторів платіжних операцій та визначатимуть асортимент їхніх послуг і продуктів і в найближчій, і в довгостроковій перспективі. Саме інноваційні зміни відіграють визначальну роль у трансформації платіжної інфраструктури, що зумовлено такими факторами, як: підвищення конкуренції на фінансовому ринку; технологічні зміни у фінансовому та нефінансовому секторах, що призводять до нових вимог та можливостей для платіжних інструментів і послуг; постійний науково-технічний прогрес, який створює нові, швидші способи комунікації; зростання потреб споживачів на ринку щодо підвищення безпеки платіжних операцій; зниження витрат на проведення угод та впровадження передових і ефективних рішень.

ДИСКУСІЯ

Потрібно відзначити, що, незважаючи на величезні можливості, котрі надає використання платіжних карток у процесі підвищення якості, швидкості й безпеки платежів, скорочення витрат обігу та спрощення розрахункових операцій, подальший активний розвиток ринку платіжних карток обмежується дією певних стримувальних факторів, наявність яких визначається двома ключовими обставинами: з одного боку, усе ще існуючими перевагами використання готівки, котра приваблива для значної частки домогосподарств, а з іншого, наявністю певних проблем, що супроводжують розвиток фінансового сектору загалом, та власне ринку платіжних карток зокрема.

Перший із зазначених напрямів по суті визначає наявність конкурентних переваг готівки на ринку платіжних інструментів і зумовлений дією таких факторів: 1) доступність використання готівкових коштів, тобто відсутність потреби в процесі здійснення транзакцій і для покупця, і для продавця в задіянні будь-яких посередницьких послуг із боку третіх сторін (передусім банків); 2) відносна технічна легкість застосування готівки, що передбачає спроможність суб'єктів ринку використовувати кошти без спеціальної фінансової, електронної чи іншої технічної інфраструктури; 3) високий ступінь ліквідності готівкових грошей, що означає фактично можливість моментального здійснення транзакцій без необхідності перетворення тих чи інших активів на платіжні інструменти; 4) високий рівень конфіденційності використання готівки, тобто відсутність в економічних агентів потреби в передачі будь-яких особистих даних при здійсненні платежів; 5) високий рівень фінансової інклюзії, оскільки використання готівкових платежів виступає гарантією того, що ті домогосподарства, котрі не охоплені банківською інфраструктурою, не будуть позбавлені елементарних економічних потреб.

Ці переваги набули особливого значення ще й з огляду на економічний спад, банківську кризу, високі темпи інфляції та девальвації в Україні. Водночас слід розуміти, що високий рівень готівки в обороті гальмує зростання економіки, знижує рівень прозорості та затримує активний розвиток сучасних сервісів і технологій, а держава зазнає втрат, пов'язаних з уведенням в обіг, поширенням і зберіганням готівки. З іншого боку, ті суб'єкти господарювання, які в процесі діяльності приймають оплату за товари й послуги виключно готівкою, утрачають клієнтів, які надають перевагу взаємодії з тими продавцями, які можуть забезпечити швидкий, зручний та безпечний спосіб оплати – безготівковий. За таких обставин зниження рівня готівки в обігу виступає одним із найбільш важливих завдань Національного банку, хоч на протиположний адміністративним обмеженням використання готівки краще було б надавати перевагу заходам стимулюючого характеру, що більшою мірою відповідають ринковим засадам та сприяють підвищенню довіри між учасниками платіжного обороту.

Щодо другого напрямку дії обмежувальних факторів розвитку ринку платіжних карток, то він стосується інституційних засад функціонування банківського сектора й організації ним грошових відносин та визначається впливом перелічених нижче факторів.

По-перше, недостатній рівень довіри населення до банківського сектора у зв'язку із негативними наслідками ряду фінансово-економічних криз останніх років, унаслідок чого цілий рід банків було визнано неплатоспроможними, через що в клієнтів виникали істотні труднощі з отриманням своїх коштів із депозитних рахунків та в багато разів зростали ризики їх повної втрати.

По-друге, недостатня фінансова інклюзія й пов'язана з цим низька фінансова грамотність населення, особливо представників старшого покоління, які не виявляють бажання використовувати електронні інструменти платежу та навіть у разі користування платіжними картками намагаються якнайшвидше отримати готівкові кошти.

По-третє, обмежені можливості банківських установ щодо розширення асортиментного ряду послуг, пов'язаних із платіжними картками, у зв'язку з чим досить слабо розвинуте карткове кредитування, а значна частина платіжних карток випускається комерційними банками й рамках так званих «зарплатних» проєктів, які досі залишаються одним із головних каналів продажу карток для більшості банківських установ.

По-четверте, відсутність належної законодавчо-нормативної бази, котра через ті чи інші фіскальні інструменти могла б забезпечувати стимулювання системи розрахунків фізичними особами за допомогою платіжних карток, а банки заохочувати до активного впровадження й розвитку цієї системи.

По-п'яте, загострення проблем шахрайства в операціях із платіжними картками з можливим ризиком утрати коштів їхніми власниками через зростання кіберзлочинності та відставання розробників систем захисту банківських рахунків від проявів відповідної незаконної діяльності.

По-шосте, не завжди адекватна тарифна політика банківських установ щодо встановлення плати й комісії за обслуговування карткових рахунків, зняття готівки, здійснення різних видів платежів, що не слугує належним стимулом для клієнтів банків у процесі використання платіжних карток.

По-сьоме, нерівномірність охоплення ринку платіжних карток належною інфраструктурою, зокрема, ідеться про недостатній рівень забезпечення технічними засобами обслуговування власників платіжних карток у дрібних магазинах і торгових точках.

По-восьме, збереження високої частки дебетових карток у загальній кількості випущених платіжних карток, а також наявність істотного числа неактивних карток (картки, які не використовуються їхніми власниками для транзакцій).

По-дев'яте, відсутність чітких механізмів захисту споживачів платіжних послуг у випадку форс-мажорних обставин, пов'язаних зокрема з випадками технічних збоїв у роботі pos-терміналів або банкоматів, несправністю обладнання чи недосконалістю програмного забезпечення, що унеможливають здійснення розрахунків із використанням платіжних карток.

Очевидно, що комплекс цих проблеми є істотною перешкодою на шляху розвитку ринку платіжних карток в Україні, визначаючи все ще недостатню привабливість безготівкових інструментів платежу для значних верств населення, виходячи з наявності позитивних моментів у використанні готівки й недоліків функціонування самої банківської системи. Однак вирішення цих проблем має ґрунтуватися не на адміністративних заборонах використання готівки, а винятково на підвищенні економічної зацікавленості суб'єктів ринку в переході на сучасні форми платежів, виходячи з об'єктивних реалій цифрової економіки, коли більшість економічних зв'язків включно з грошовими відносинами засновується на новітніх інформаційно-комунікаційних технологіях. Тому важливими умовами подальшого розширення використання платіжних карток в Україні слід визнати розвиток платіжної інфраструктури, зменшення

транзакційних витрат, поширення супутніх інформаційно-комунікаційних технологій, підвищення безпеки використання та довіри населення до платіжних карток як головного інструменту здійснення платежів в економіці.

ВИСНОВКИ

Світові тенденції розвитку фінансового сектора свідчать, що ринок платіжних карток, котрий забезпечує потреби підвищення зручності, швидкості й безпеки здійснення платіжних операцій, торує шлях до остаточного переміщення механізму банківських послуг у нову епоху цифрової економіки, а платіжні картки є головним рушієм просування інституційних засад грошового обігу в бік безготівкового суспільства. Ці процеси набувають поширення й в Україні, де особливості розвитку ринку платіжних карток визначаються такими основними факторами:

- кількість та обсяги безготівкових розрахунків із використанням платіжних карток продовжують зростати, що визначається серед іншого також діями Національного банку щодо цифрової трансформації фінансової системи;
- попри зростання кількості й сум безготівкових операцій із використанням платіжних карток, слід відзначити досить невеликі суми середніх платежів за картками, що є наслідком недостатньо широкого асортименту додаткових банківських сервісів, які супроводжують карткові операції;
- незважаючи на зростання кількісних параметрів ринку платіжних карток, значна їх частина все ще належить до неактивних або таких, які застосовуються лише для зняття готівки, що не в останню чергу пов'язано з наслідками фінансово-економічної кризи та недостатнім рівнем довіри населення до фінансових інститутів;
- структура ринку платіжних карток характеризує досить високий ступінь його монополізованості між провідними банками, що не сприяє формуванню оптимальної, позитивної для клієнтів банків тарифної політики за картковими операціями;
- існуючий на сьогодні стан платіжної інфраструктури все ще недостатньою мірою дозволяє забезпечити належний рівень використання платіжних карток та зменшення готівкових розрахунків, що визначає значний потенціал для розвитку ринку платіжних карток саме за рахунок удосконалення його технічного забезпечення;
- активний розвиток ринку платіжних карток обмежується все ще існуючими перевагами використання готівки, котра має свої позитивні риси для домогосподарств, а також наявністю певних інституційних проблем, що супроводжують розвиток фінансового сектора в цілому та власне ринку платіжних карток зокрема.

Попри зазначені моменти, необхідно наголосити, що ринок платіжних карток в Україні на сьогодні активно розвивається й має стійку тенденцію до зростання, однак підвищення якості карткового обслуговування, а відтак і подальшого розширення ринку значною мірою залежить від вирішення проблем, пов'язаних із необхідністю впровадження нових сервісів і форм послуг за банківськими картками, регулюванням проявів монополізму на ринку платіжних операцій, активними заходами щодо подальшого розвитку платіжної інфраструктури, а також подоланням інституційних недоліків розвитку фінансового сектора загалом. Водночас подальший розвиток ринку платіжних карток та, як наслідок, розширення сфер безготівкових операцій має стати тим стратегічним напрямом, у якому повинна рухатися платіжна система країни в епоху цифрових технологій, що визначає подальші можливості зниження обсягу готівки в обігу, розширення спектра й підвищення якості банківських послуг, економії суспільних витрат, збільшення ресурсної бази банків і обсягів кредитування, активізації економічних процесів, зростання податкових надходжень та наближення вітчизняних фінансових ринків до світового рівня.

REFERENCES / ЛІТЕРАТУРА

1. Zandi, M., Singh, A. (2021). The Impact of Payment Cards on Economic Growth. Analysis, *Moody's Analytics*. 22 November, 1-27. Retrieved from www.moodyanalytics.com.
2. Kowalewska, E. M. (2014). Istota i znaczenie kart płatniczych w obrocie bezgotówkowym – w systemie płatności detalicznych. *Zeszyty naukowe uniwersytetu szczecińskiego*, No 802. *Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, No 65, 443-452.
3. Bolt, W. & Chakravorti, S. (2008). Economics of payment cards: A status report. *Economic Perspectives*, 4Q, 15-27. <https://www.chicagofed.org/publications/economic-perspectives/2008/4qtr2008-part2-bolt-et-al>.
4. Runnemark, E., Hedman, J., Xiao, X. (2015). Do Consumers Pay More Using Debit Cards than Cash. *Electronic Commerce Research and Applications*, No

- 14(5), 285-291.
<https://doi.org/10.1016/j.elerap.2015.03.002>.
5. Soman, D. (2001). Effects of Payment Mechanism on Spending Behavior: The Role of Rehearsal and Immediacy of Payments. *Journal of Consumer Research*, Vol. 27. March, 460-474.
<https://www.jstor.org/stable/10.1086/319621>.
6. Prasad, J. (2016). Consumers' Perceptual Biasness in Debit Cards of Indian Banks. *Journal of Business & Financial Affairs*, Volume 5, Issue 2, 1-5.
<https://doi.org/10.4172/2167-0234.1000186>.
7. Stix, H. (2003). How Do Debit Cards Affect Cash Demand? *Oesterreichische Nationalbank Working Paper*, No 82, 1-41.
<https://www.econstor.eu/bitstream/10419/264674/1/oenb-wp-082.pdf>.
8. Schuh, S. Shy, O., Stavins, J. (2010). Who Gains and Who Loses from Credit Card Payments? Theory and Calibrations. *Federal Reserve Bank of Boston, Discussion Paper*, No 10-03, 1-60.
<https://www.econstor.eu/bitstream/10419/59219/1/635924323.pdf>.
9. Wright, J. (2010). Why Do Merchants Accept Payment Cards? *Review of Network Economics*, Vol. 9, Iss. 3, Article 1, 1-6.
<https://doi.org/10.2202/1446-9022.1221>.
10. Hayashi, F. (2009). Do U.S. Consumers Really Benefit from Payment Card Rewards? *Federal Reserve Bank of Kansas Economic Review*. First quarter. 37-63.
11. Bernthal, M. J., Crockett, D., Rose, R. L. (2005). Credit Cards as Lifestyle Facilitators. *The Journal of Consumer Research*, Volume 32, Issue 1, 130-145.
https://scholarcommons.sc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1000&context=sem_facpub.
12. Idzik, M., Sobczak, K. (2018). Rozwój rynku kart płatniczych w Polsce na tle pozostałych krajów Unii Europejskiej. *Wiadomości Statystyczne*, No 1 (680), 77-95.
<http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-22f8669e-85c1-4589-9111-6a1a880ca91d>.
13. Giebmann, S. (2018). Money, Credit, and Digital Payment 1971/2014: From the Credit Card to Apple Pay. *Administration and Society*, No 50(28), 1259–1279. <https://doi.org/10.1177/0095399718794169>.
14. Kantnerová, L. (2016). Payment Cards. *Naše gospodarstvo/Our Economy*, No 62(3), 20-28.
<https://doi.org/10.1515/ngoe-2016-0015>.
15. Lauer, J. (2020). Plastic surveillance: Payment cards and the history of transactional data, 1888 to present. *Big Data & Society*, January-June, 1-14.
<https://doi.org/10.1177/2053951720907632>.
16. Hunt, R. M. (2003). An Introduction to the economics of payment card networks. *Federal Reserve Bank of Philadelphia Working Paper*, June, No 03-10, 1-12. <https://www.philadelphiafed.org/-/media/frbp/assets/working-papers/2003/wp03-10.pdf?la=en&hash=93288CF9037C6B3EE936EB51D15C586C>.
17. Lim, W. M., Ng, W. K., Chin, J. H. (2014). Understanding Young Consumer Perceptions on Credit Card Usage: Implications for Responsible Consumption. *Contemporary Management Research*. Vol. 10, No 4. 287-302.
<https://doi.org/10.7903/cmr.11657>.
18. Bellamy, E. (1888). *Looking Backward, 2000-1887*. New York: Houghton, Mifflin and Company.
<https://delong.typepad.com/files/bellamy-backward.pdf>.
19. International Monetary Fund. (2022). Global Financial Stability Report – Shockwaves from the War in Ukraine Test the Financial System's Resilience. Washington, DC, April.
<https://www.imf.org/en/Publications/GFSR/Issues/2022/04/18/Global-Financial-Stability-Report-April-2022-516158>.
20. National Bank of Ukraine. (2022). Statistics at the National Bank of Ukraine. Retrieved from <https://bank.gov.ua/en/>.
21. Bureau of Consumer financial Protection. (2021). The Consumer Credit Card Market Report. Washington, DC, September.
https://files.consumerfinance.gov/f/documents/cfpb_consumer-credit-card-market-report_2021.pdf.
22. McKinsey. (2021). Global Payments Report: Transformation amid turbulent undercurrents. October 2021. Retrieved from <https://www.mckinsey.com/industries/financial-services/our-insights/the-2021-mckinsey-global-payments-report>.
23. National Bank of Ukraine. (2022). Annual Report 2021. Retrieved from https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2021_eng.pdf.

Dziubliuk Oleksandr, Lutsiv Bohdan, Chaikovskiy Yaroslav

MODERN DEVELOPMENT OF THE PAYMENT CARD MARKET IN THE DIGITAL ECONOMY

The article analyzes the quantitative and qualitative changes in the market of payment instruments, the main place of which belongs to bank payment cards in conditions where the digitalization of the economy determines the main development trends not only of the financial sector but of all aspects of human life. The factors determining the strategic importance of the payment card market for stimulating the economy and the standard of living of society are substantiated.

The current trends in the development of the financial market in Ukraine have been determined, which indicate that payment cards as a key tool for remote access to bank accounts are the main driver of the development of cashless payment operations and the promotion of the institutional foundations of money circulation in the direction of the increasing growth of its cashless component, which reflects society's demand for reduction in price, acceleration and improvement of payments. Global processes of building economic relations based on digital transformation make this trend irreversible.

The dynamics of the main quantitative parameters of the functioning of the payment card market in Ukraine over the past five years have been analyzed, which indicates its active qualitative development and the presence of stable growth trends. At the same time, despite the fact that with the development of information technologies, banks introduce new services and forms of service using payment cards, the article also notes certain problems of the further development of this market, which is connected with the still existing competitive advantages of using cash, and as well as certain institutional difficulties in the functioning of the banking sector.

Keywords: payment cards, digital economy, bank, monetary relations, non-cash payments, payment infrastructure, banking market, payment system, money circulation, banking sector

JEL Classification: D14, E 41, E 44, G 20, O30